

Spoločník

Keď sa nad prvé formy pozemského života vzniesol Mesiac, patrilo mu na nebi omnoho viac miesta ako dnes.

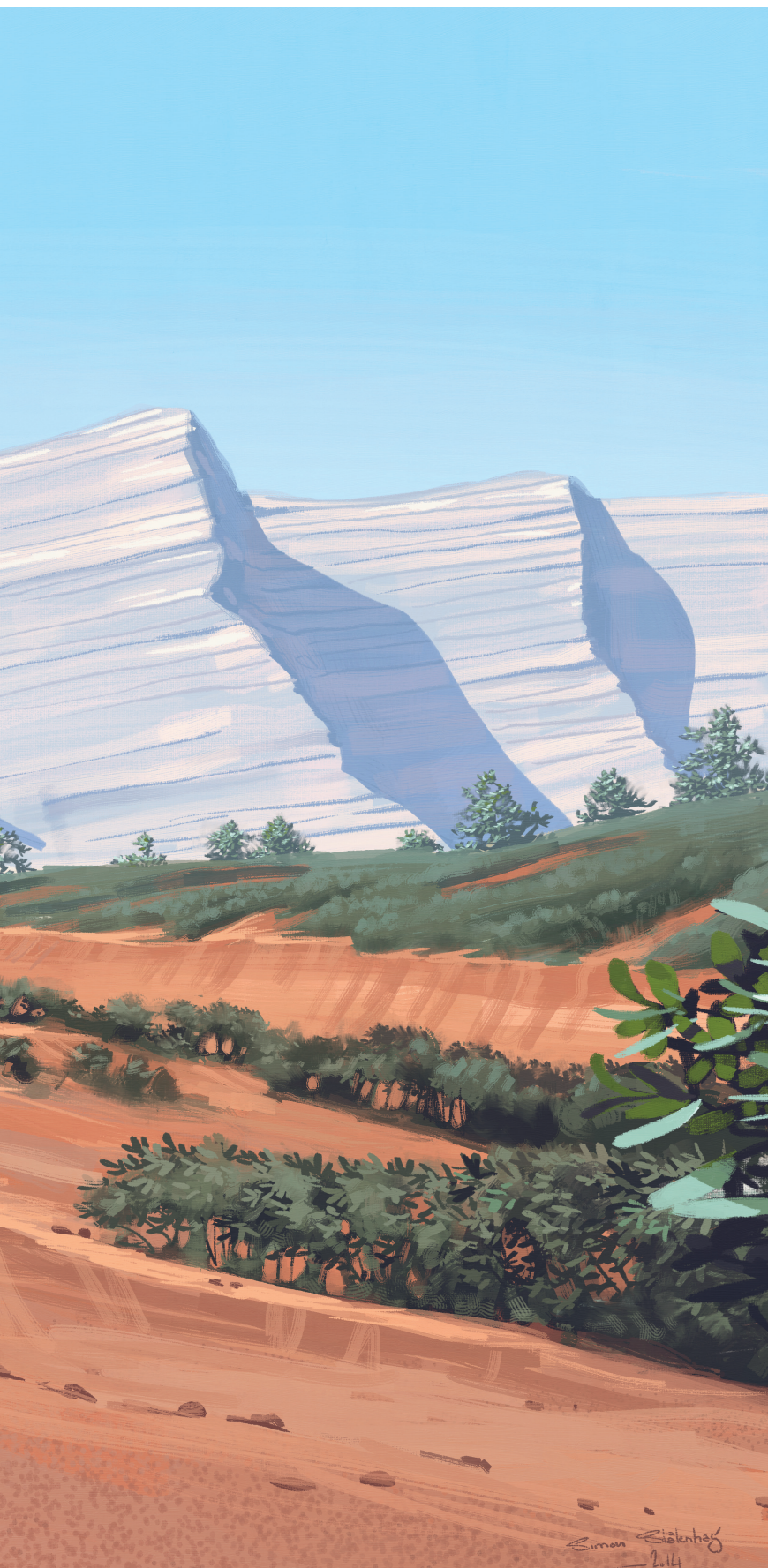
Mesiac sa zrodil z úlomkov uvoľnených po mohutnej zrážke Zeme s ďalším vesmírnym telesom približne veľkosti Marsu. Sformoval sa pred viac ako štyrmi miliardami rokov a pravdepodobne sa v tom čase nachádzal desaťkrát bližšie k Zemi ako dnes.

Niekoľko stoviek miliónov rokov po brutálnom náraze sa Zem upokojila a stuhla. Onedlho sa v moriach začali rozmnožovať prvé jednobunkovce. Najstaršími svedectvami o živote z tých čias sú stromatolity, okrúhle usadeniny, ktoré vznikli z porastov baktérií.

Postupom času sa Mesiac čoraz viac vzdaloval a zároveň Zemi kradol rýchlosť otáčania. Deň na Zemi sa predlžil, zatiaľ čo Mesiac sa na nebi čoraz viac zmenšoval. Hoci po celý čas prispieval ku vzniku života, sám zostal vyprahnutý a prázdny. Jeho žiara je odrazom slnečného svitu, ktorý rôzne pozemské formy života používajú na orientáciu v noci. Azda najdôležitejšiu úlohu však zohrala jeho gravitácia.

Príťažlivosť Mesiaca vždy trochu vyvádza Zem z rovnováhy, a najviac jej vodné hladiny. Zatiaľ čo Mesiac obiehal okolo Zeme, hladina oceánov a morí raz stúpala, inokedy klesala. Príliv a odliv obmývali pozemské brehy milióny a miliardy rokov. Takto vznikli miesta, na ktorých sa pri vláde striedali voda a vzduch. Tým, že sa Mesiac podieľal na vytvorení takýchto zón, napomohol morským živočíchom prispôbiť sa životu na súši.

Robertia

Robertia svojimi zobákovitými ústami zbiera dobroty na trávnatých planinách. Chutia jej steblá a koreňky, ktoré drví medzi dvomi tesákmi pohybom sánky dopredu a dozadu.

Vzrastom a tvarom tela robertia pripomínala potkana, no jej chôdza vzbudzovala skôr dojem jašterice. Chodidlá jej vyčnievali do strán a vyzeralo to, akoby sa hadila.

V období permu sa cicavcovitým plazom darilo. Medzi rastlinožravcami sa presadili terapsidy zo skupiny Dicynodontia, ktoré dostali pomenovanie podľa typických tesákov (dicynodonti znamená dvojitý psí zub). Niektoré, ako napríklad robertia, sa vyznačovali drobným vzrastom, zatiaľ čo iné mohli dosiahnuť až tri metre.

pred 265 – 260 miliónmi rokov, perm
dĺžka tela 17 centimetrov
rastlinožravec
Robertia broomiana, skupina Dicynodontia z radu
terapsidov alebo cicavcovitých plazov (Therapsida)

Ichthyosaurus

Vlny nerobia ichthyosauromu žiadny problém. Šikovný lovec rýb sa vo vode vie obracať. Predkovia plaza prispôsobeného na pobyt v mori sa vyvinuli na súši a tam sa začali aj rozmnožovať.

Suchozemské živočíchy, ktoré sa vrátili k životu pod hladinou, sa naň museli znovu adaptovať. Niektoré druhy, ako napríklad vodné korytnačky, chodili aj naďalej na súš klásť vajíčka. Samica ichthyosaura však oplodnené vajíčka vynosila v tele a porodila mláďatá živé.

O mnoho miliónov rokov neskôr poslúžili zachované pozostatky ichthyosaura ako jedno z prvých dôležitých svedectiev o dávno zabudnutom svete.

V roku 1811 mala Mary Anningová len dvanásť, no už v tom veku bola pomerne skúsenou lovkynou skamenelín. So svojím otcom Richardom sa zvykla prechádzať po plážach neďaleko ich domu v Dorsete, kde jej pozornosť pútali zvláštne formované kamene ležiace v piesku. Hovorilo sa im „hadie kamene“, „dračie prsty“ či „krokodílie papule“, no nikto celkom netušil, s čím má do činenia.

Po otcovej smrti zdedila Mary len dlhy, a tak sa spoločne so starším bratom Josephom živili predajom kuriozít návštevníkom kúpeľov a majetným zberateľom. Jedného dňa objavil Joseph neobyčajnú skamenelinu. Hlavu podlhovastého tvaru s veľikánskym okom a ústami pripomínajúcimi zobák, plnými ostrých zubov. Krokodíl na juhu Britských ostrovov?

Mary pokračovala v hľadaní na pláži. O niekoľko mesiacov sa jej podarilo nájsť telo patriace k hlave. Zviera meralo približne jeden a štvrt metra a v mnohom pripomínalo plaza, no namiesto nôh malo plutvy.

Bolo jasné, že narazila na pozostatok dovedy neznámeho živočícha. Nález vyvolal veľký rozruch, ale trvalo ešte dlho, kým poprední vedci pochopili, o akého tvora ide. Jeho obraz sa z hlbín dávnych čias vynáral len postupne. Dorset sa nachádza nad skameneným pravekým morom. Kedysi tu žili tajomné živočíchy naháňajúce strach a hrôzu. Patril k nim aj morský plaz s plutvami.

V devätnástom storočí nálezy z predhistorickej doby otriasli názorom na svet a u mnohých prebudili predstavivosť.

približne pred 208 – 140 miliónmi rokov, trias – jura
dĺžka tela približne 2 metre
mäsožravec (živil sa rybami)
druh rodu *Ichthyosaurus*, morský plaz z radu Ichthyosauria

Celofyzis

Dlhým nohám a ľahkej kostre pozostávajúcej z dutých kostí vďaka celofyzis za svoje schopnosti rýchleho lovca. Ako zbraň mu slúžia ostré zuby. Pravdepodobne žil vo svorkách a lovil väčšinou zver menšiu, ako bol on sám.

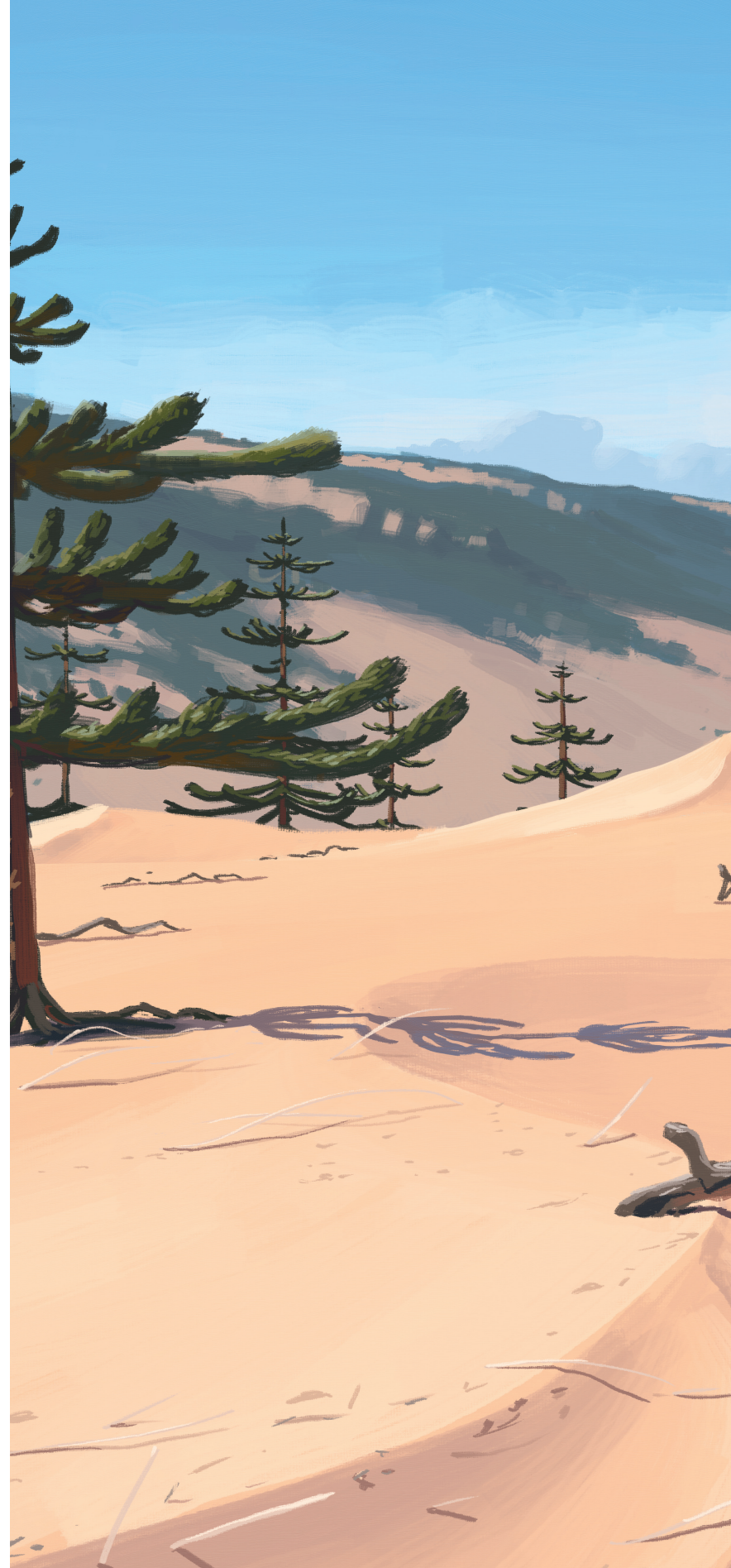
Na miestach, ktoré obýval, sa striedali obdobia sucha a silných monzúnových dažďov. Zrejme práve počas jedného z nich skupinku mláďat, starších i dospelých jedincov náhle zaplavila voda a pochovala ich v usadeninách inokedy pokojného riečneho ramena.

Pre svorku to znamenalo katastrofu, no pre tých, ktorí sa o živote pred dvesto miliónmi rokov chcú dozvedieť niečo viac, predstavuje podobné nešťastie skvelú príležitosť. Vďaka zradným záplavám sa na jednom mieste v Novom Mexiku v USA našli stovky fosílií týchto zvierat. Vedci z nich o stavbe tela a vývine celofyzisa získali cenné informácie.

Skameneliny však môžu niekedy zaviesť na falošnú stopu. Nejaký čas sa vedci domnievali, že sa tento dinosaurus uchýľoval ku kanibalizmu. Zdalo sa im, že v tele jedného dospelého jedinca objavili pozostatky mláďaťa. Až keď nález preskúmali bližšie, zistili, že menšie kosti sa nachádzajú skôr pod telom dospelého dinosaura, nie v ňom.

V tom čase, koncom triasu, prešiel život na Zemi ďalším ťažkým obdobím. Mnoho druhov zvierat vyhynulo, medzi nimi aj veľké množstvo cicavcovitých plazov. Vznikli nové biotopy, kde sa darilo druhom, ktoré sa dokázali prispôbiť. Celofyzis a jemu podobní sa začínali dožadovať svojho miesta na Zemi. Netrvalo dlho a planétu ovládli dinosaury.

pred 203 – 196 miliónmi rokov, trias – jura
dĺžka tela 2 – 3 metre
mäsožravec
Coelophysis bauri, teropódny dinosaurus z radu
plazopanvové dinosaury (Saurischia)

Uintatérium

Uintatérium sa pýši tromi párami rohov na tvári a na čele. Pravdepodobne mu slúžia na okrasu, no dajú sa uplatniť aj v boji zblízka. Jeho mama a sestra pôsobia rovnako impozantne, no na hladkej lebke nemajú rohy.

Dva šablovité očné zuby tiež vzbudzovali rešpekt. Nevieme, či ich uintatérium používalo na obranu alebo ako nástroj na zber potravy. Zvyšné zuby boli na rastlinožravca podobného vzhľadu pomerne malé, takže sa pravdepodobne živilo mäkkou rastlinnou stravou.

Stavbou tela a veľkosťou sa uintatérium podobalo dnešným nosorožcom, no podľa všetkého nie sú blízkymi príbuznými. Nosorožce totiž vstúpili na scénu až po tom, čo uintatérium a celý rad Dinocerata vyhynuli.

pred 45 – 37 miliónmi rokov, paleogén
dĺžka tela 4 metre
rastlinožravec
Uintatherium robustum, cicavec
z radu Dinocerata

PRAŽIVOT

Obrázky z hlbín času

SIMON STÅLENHAG | ANNA DAVOUR

Copyright © Simon Stålenhag & Anna Davour 2019
Published by agreement with Salomonsson Agency
Translation © Dominika Wittenberg Gašparová, 2020
ISBN 978-80-566-1680-2

Zo švédskeho originálu *Urtidsbilder*,
ktorý vyšiel vo vydavateľstve Fria Ligan v Štokholme v roku 2019,
preložila Dominika Wittenberg Gašparová.
Vydalo vydavateľstvo Lindeni v Bratislave v roku 2020
v spoločnosti Albatros Media Slovakia, s. r. o.,
so sídlom Mickiewiczova 9, Bratislava, Slovenská republika.

Číslo publikácie 2 210

Jazykový redaktor Viliam Hlavatý
Odborný konzultant Roman Cséfalvay
Zodpovedná redaktorka Lucia Krajíčková
Technická redaktorka Jana Urbanová
Sadzba Alias Press, s. r. o., Bratislava
Tlač FINIDR, s. r. o., Český Těšín
Prvé slovenské vydanie

Cena uvedená výrobcom predstavuje
nezáväznú odporúčanú spotrebiteľskú cenu.

Objednávky kníh:
www.albatrosmedia.sk
eshop@albatrosmedia.sk
tel.: 02/4445 2046

© Albatros Media Slovakia, s. r. o., 2020
Všetky práva sú vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie sa nesmie
kopírovať a rozmnožovať za účelom rozširovania v akejkoľvek forme
alebo akýmkoľvek spôsobom bez písomného súhlasu vydavateľa.

ALBATROS MEDIA